

Enklare och effektivare handläggning av bostadstillägg, m.m.

Förord

Denna promemoria har tagits fram inom Socialdepartementet och grundar sig bl.a. på förslag till förenklade regler för bostadstillägg och efterlevandepension som lämnats av Pensionsmyndigheten.

Stockholm den 14 mars 2012

Petter Odmark
Departementsråd

Innehåll

Förord	3
1 Lagtext.....	7
1.1 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken	7
2 Inledning	13
3 Förenklade regler för bostadstillägg.....	15
3.1 Bakgrund och nuvarande regler	15
3.2 Pågående förenklingsarbete hos Pensionsmyndigheten.....	17
3.3 Övergång till beslut om bostadstillägg som gäller tills vidare.....	18
3.4 Överväganden om ytterligare förändringar.....	24
3.5 Ekonomiska och administrativa konsekvenser	26
4 Förenklade regler för efterlevandeförmåner	29
4.1 Efterlevandepension utan ansökan	29
4.2 Uppgiftslämnande vid förlängd barnpension efter 18 år.....	31

Innehåll

4.3	Överväganden om ytterligare förändringar	33
5	Rättelse.....	35
6	Författningskommentar	37

1 Lagtext

1.1 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs att 77 kap. 13 §, 88 kap. 10 §, 101 kap. 11 §, 102 kap. 7 och 10 §§, 103 d kap. 9 § samt 110 kap. 5 och 6 §§ socialförsäkringsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

77 kap.

13 §

Änkepension får lämnas utan ansökan till en änka som fyllt 65 år och som får allmän ålderspension.

Efterlevandepension och *efterlevandestöd* får lämnas utan ansökan.

88 kap.

10 §

Bestämmelserna i 77 kap. 13 § tillämpas även i fråga om efterlevandelivränta.

Bestämmelserna i 77 kap. 16–18 §§ om barnpension och omställningspension tillämpas även i fråga om barnlivränta respektive omställningslivränta.

101 kap.

11 §

Ett beslut om bostadstillägg får avse en tid av 12 månader. Om det finns särskilda skäl får bostadstillägg beviljas för längre tid, dock längst för en tid av 36 månader.

Bostadstillägg lämnas tills vidare, men får beviljas för viss tid.

102 kap.

7 §

Den bidragsgrundande inkomsten är summan av

1. ett uppskattat överskott i inkomstslaget tjänst enligt 10 kap. 16 § inkomstskattelagen (1999:1229),

2. ett uppskattat överskott i inkomstslaget näringsverksamhet beräknat enligt 8 §,

3. överskott i inkomstslaget kapital beräknat enligt 9 § för året före det år då ansökan om bostadstillägg görs,

3. överskott i inkomstslaget kapital beräknat enligt 9 § för året före det år då ansökan om bostadstillägg görs *eller, vid omprövning av bidragsgrundande inkomst av annan anledning än som anges i 103 kap. 3 §, året före det år bostadstillägget avser,*

4. del av förmögenhet enligt 10–13 §§, och

5. vissa andra inkomster enligt 15 §.

10 §

Förmögenhet enligt 7 § 4 beräknas per den 31 december året före det år då ansökan om bostadstillägg görs.

Förmögenhet enligt 7 § 4 beräknas per den 31 december året före det år då ansökan om bostadstillägg görs *eller, vid omprövning av bidragsgrundande inkomst av annan anledning än som anges i 103 kap.*

3 §, per den 31 december året före det år bostadstillägget avser.

103 d kap.

9 §¹

Boendetillägget enligt 8 § ska minskas med de belopp som lämnas som

1. preliminärt bostadsbidrag enligt 98 kap., <i>eller</i>	1. preliminärt bostadsbidrag enligt 98 kap., <i>och</i>
2. bostadstillägg till make enligt 100–102 kap.	2. bostadstillägg till make enligt 100–102 kap.

Om boendetillägg lämnas till båda makarna ska boendetillägget till vardera maken minskas med halva det preliminära bostadsbidraget enligt första stycket 1.

110 kap.

5 §

Ansökan om förlängt underhållsstöd enligt 18 kap. 6 § ska göras av den studerande själv, även om han eller hon ännu inte har fyllt 18 år.

Ansökan om förlängt underhållsstöd enligt 18 kap. 6 § ska göras av den studerande själv, även om han eller hon ännu inte har fyllt 18 år.

En sådan underårig studerande ska också själv lämna de uppgifter som behövs för att bedöma rätten till fortsatt barnpension, efterlevandestöd och barnlivränta enligt 78 kap. 5 §, 79 kap. 2 § respektive 88 kap. 4 §.

Beträffande äldreförsörjningsstöd och bostadstillägg ska, om den försäkrade är gift, uppgifter om faktiska förhållanden lämnas på heder och samvete även av den försäkrades make.

¹ Senaste lydelse 2011:1513.

När det gäller bostadsbidrag ska ett barn som avses i 96 kap. 4 § och som är över 18 år på ansökningshandlingen självt intyga de uppgifter som rör barnet, om det inte finns särskilda skäl mot det.

6 §

Ansökan behöver, trots det som föreskrivs i 4 §, inte göras om följande förmåner:

1. Barnbidrag, i annat fall än som avses i 15 kap. 6 §. Det finns dock särskilda bestämmelser om anmälan som gäller flerbarnstillägg i 16 kap. 12 §.

2. Sjukpenning i fall som avses i 27 kap. 24 a § 3 eller där den försäkrade annars på grund av sjukdomen är förhindrad eller har synnerliga svårigheter att göra en ansökan.

3. Assistansersättning när kommunen har anmält till Försäkringskassan att det kan antas att den enskilde har rätt till sådan ersättning.

Om vårdbidrag eller handikappersättning har beviljats för begränsad tid får den tid för vilken förmånen ska lämnas förlängas utan att ansökan om detta har gjorts.

Ytterligare bestämmelser om att förmåner lämnas utan ansökan finns beträffande

1. sjukersättning och aktivitetsersättning i 36 kap. 25–27 §§,

2. tilläggspension i 56 kap. 6 §,

3. *änkepension* i 77 kap. 13 §, och

3. *efterlevandepension och efterlevandestöd* i 77 kap. 13 §,

4. *efterlevandelivränta* i 88 kap. 10 § första stycket, och

4. premiepension till efterlevande i 92 kap. 2 § första stycket.

5. premiepension till efterlevande i 92 kap. 2 § första stycket.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2013.

2. De nya bestämmelserna om efterlevandepension, efterlevandestöd och efterlevandelivränta i 77 kap. 13 §, 88 kap. 10 §

och 110 kap. 5 § tillämpas vid dödsfall som inträffat efter den 31 december 2012.

3. Den nya bestämmelsen i 101 kap. 11 § tillämpas första gången på beslut om bostadstillägg som fattas efter den 31 december 2012.

2 Inledning

Bostadstillägg

Pensionsmyndigheten har genomfört ett antal åtgärder som syftar till att dels förenkla hanteringen av bostadstillägg (BTP) och dels förbättra kvaliteten på de uppgifter som ligger till grund för bostadstillägget. För att fullt ut dra nytta av dessa åtgärder och för att förenkla för pensionärerna har Pensionsmyndigheten i flera skrivelser tagit upp frågan om att de nuvarande reglerna om tidsbestämda beslut bör ersättas av beslut som gäller tills vidare, kombinerat med riktade efterkontroller av bostadstillägget (S2010/4663/SF). Motsvarande förslag har tidigare lämnats av Försäkringskassan (S2008/10092/SF).

De fem rikstäckande pensionärsorganisationerna (Pensionärernas Riksorganisation, Sveriges Pensionärsförbund, Sveriges Pensionärs Riksförbund, Svenska KommunalPensionärernas Förbund och Riksförbundet PensionärsGemenskap) har i en gemensam skrivelse till regeringen den 1 februari 2012 (S2012/854/Sr) gjort motsvarande framställan om en övergång till beslut som gäller tills vidare.

Promemorians förslag om att övergå till beslut som gäller tills vidare överensstämmer väsentligen med vad myndigheterna och pensionärsorganisationerna har fört fram.

Pensionsmyndigheten har även föreslagit vissa andra ändringar vad avser bostadstillägg för vilka det redogörs för i denna promemoria.

I promemorian föreslås även en rättelse gällande det boendetillägg som infördes den 1 januari 2012.

Efterlevandeförmåner

Inom ramen för sitt arbete med att identifiera möjligheter att förenkla administrationen har Pensionsmyndigheten i en skrivelse till regeringen den 11 oktober 2011 föreslagit vissa förenklingar i reglerna för efterlevandepension, efterlevandestöd och efterlevandelivränta (S2011/8952/SF). Det gäller dels ansökningsförfarandet vid efterlevandepension där Pensionsmyndigheten föreslår att en förmån ska kunna beviljas utan ansökan och dels att en underårig ska kunna lämna uppgifter som avser utbetalning när denne fyllt 18 år.

3 Förenklade regler för bostadstillägg

3.1 Bakgrund och nuvarande regler

Bostadstillägg (BTP) kan betalas ut till personer som har fyllt 65 år och uppbär ålderspension och även till personer som uppbär efterlevandepension, sjukersättning eller aktivitetsersättning. Bostadstilläggets storlek är beroende av bostadskostnadens storlek och är inkomstprövat mot i princip alla inkomster och även mot viss förmögenhet. BTP lämnas med 93 procent av bostadskostnad som inte överstiger 5 000 kronor per månad. Reglerna gäller lika för ogift och för makar tillsammans. Från och med den 1 januari 2012 lämnas därutöver till den som har fyllt 65 år ett belopp om 170 kronor per månad – för makar gäller 170 kronor per make. Om inkomsten inte överstiger grundpensionens storlek (garantipension, respektive garanti-ersättning) kan som mest 4 820 kronor per månad betalas ut till en ogift person som har fyllt 65 år och som mest 4 650 kronor per månad betalas ut till dem under 65 år.

Bostadstillägg till dem som har ålderspension eller efterlevandepension handläggs av Pensionsmyndigheten medan BTP till dem som har sjuk- och aktivitetsersättning handläggs av Försäkringskassan. Omkring tre fjärdedelar av dem som har bostadstillägg hanteras av Pensionsmyndigheten och det är också den myndighet som har det övergripande normgivningsansvaret för bostadstillägget. Myndigheterna samverkar för en likformig tillämpning av bostadstillägget. Innan Pensionsmyndigheten bil-

dades den 1 januari 2010 hanterades samtliga ärenden av Försäkringskassan.

Till följd av att BTP är beroende av såväl bostadskostnad som inkomst, vilka båda förändras över tid, är reglerna förhållandevis komplexa och hanteringen därför också resurskrävande. Det finns därmed också fler risker för att oavsiktliga fel uppstår liksom också missbruk. Kontrollverksamheten är därför central för att upprätthålla förmånens kvalitet och legitimitet.

De grundläggande reglerna för BTP vad gäller bostadskostnad och inkomstprövning har gällt sedan 1960. Dock har mindre förändringar gjorts relativt frekvent under åren. Den största principiella förändringen genomfördes den 1 januari 2003. Den var nödvändig till följd av pensionsreformen och den däri ingående garantipensionen som fullt ut är beskattad och som ersatte det tidigare systemet med folkpension och särskilt grundavdrag vid beskattningen.

I samband med omläggningen 2003 gjordes en total översyn av reglerna vilket ledde till vissa andra förändringar som inte var föranledda av pensionsreformen. En sådan förändring var övergången från löpande beslut till tidsbestämda beslut om BTP. Beslut om BTP gällde innan dess tills vidare, dvs. till dess att någon förändring inträffade och det fanns skäl för en ny ansökan. Ofta omprövades BTP i samband med att hyran höjdes och för att få ersättning för den höjningen fordrades en ny skriftlig ansökan. Under en lång följd av år var inflationen tydligt högre än nu, vilket gjorde höjningarna mer påtagliga och drivkraften för en ny ansökan starkare.

I övrigt fanns liksom nu en skyldighet för den som får BTP att anmäla ändrade förhållanden. Därutöver hade Försäkringskassan ett ansvar för att genom efterkontroll säkerställa att rätt belopp betalades ut. Varken anmälningskyldighet eller efterkontrollen fungerade emellertid tillfredsställande och det var därför alltför vanligt att BTP betalades ut under flera år utan omprövning och med felaktiga belopp. I praktiken prioriterades efterkontrollen ofta ned. En påverkande faktor var också den då gällande organisationen med självständiga försäkringskassor,

vilket gjorde att handläggningsrutiner och efterkontroller hante-
rades olika i landet.

De nu gällande reglerna innebär att bostadstillägget som
huvudregel ska beslutas för ett år i taget. För fortsatt BTP där-
efter krävs en ny skriftlig ansökan. I mer okomplicerade fall där
förhållandena bedöms mer stabila kan BTP beviljas för längre tid,
dock för en tid av som längst tre år. Möjligheten att besluta för
en längre tid än ett år har i tillämpningen kommit att hanteras
förhållandevis generöst och 56 procent av ärendena beviljas för
närvarande för en längre tid än huvudregelns ett år.

Ett ytterligare skäl för att 2003 införa tidsbestämda beslut var
det utökade fokuset på fel och fusk. Generellt bör inkomst-
provade förmåner ha en förhållandevis tät omprövningscykel
eftersom de innehåller komponenter med stor sannolikhet för
förändring.

3.2 Pågående förenklingsarbete hos Pensionsmyndigheten

Bostadstilläggets storlek är beroende av flera föränderliga kom-
ponenter. Vid sidan om den allmänna pensionen samt sjuk- och
aktivitetsersättning, som betalas ut av Pensionsmyndigheten
respektive Försäkringskassan behöver myndigheterna uppgifter
av den sökande. Det kan ibland vara svårt att få in dessa upp-
gifter och ofta upplevs uppgiftslämnandet av förmånstagarna
som både svårt och betungande.

Uppgifter som behöver anmälas eller hämtas in gäller främst
tjänstepension, privat pension, förmögenhet, arbetsinkomst,
bostadskostnad och boendeförhållanden. Det finns enligt
gällande regler möjlighet att räkna om BTP utan föregående
underrättelse vid bl.a. ändrad tjänstepension. Det har av olika
praktiska skäl dock inte gjorts.

Pensionsmyndigheten har sedan myndigheten inrättades be-
drivit ett systematiskt förenklingsarbete i syfte att få till stånd en

effektivare hantering av BTP. De åtgärder som nu planeras och delvis redan genomförts är följande:

- Maskinell omräkning av BTP vid ändrad tjänstepension. Pensionsmyndigheten och Försäkringskassan hämtar strax efter årsskiftet in uppgifter från de stora tjänstepensionsutbetalarna och räknar sedan om BTP utifrån detta. Därmed kan BTP räknas om betydligt tidigare och med högre kvalitet jämfört med nuvarande situation när pensionären själv lämnar in uppgiften. Detta tillämpades första gången i början av 2012.
- Årlig avisering från Skatteverket om inkomst av tjänst och inkomst av kapital för dem som har BTP. Det rör sig här om redovisade uppgifter som har sin grund i kontrolluppgifter och därför inte är tillräckligt aktuella för att kunna användas för beslut om BTP. Uppgifterna är dock av stort värde som underlag vid efterkontroll och för att bedöma behovet av om en ny ansökan behöver hämtas in eller inte. På så sätt bör kvaliteten på uppgifterna som ligger till grund för beslut om BTP kunna bli tydligt bättre än tidigare. Även denna rutin startade i början av 2012.
- Kontroll mot lägenhetsregistret. Genom lägenhetsregistret kan uppgifter om boendeförhållanden hämtas in i enskilda ärenden. I ett senare skede kommer det även finnas tekniska möjligheter för automatiska bearbetningar – något som ytterligare skulle kunna förbättra kvaliteten.

3.3 Övergång till beslut om bostadstillägg som gäller tills vidare

<p>Promemorians förslag: Bostadstillägg lämnas tills vidare men får beviljas för viss tid. Vid omprövning av den bidragsgrundande</p>
--

inkomsten av annan anledning än sådan omräkning som avses i 103 kap. 3 §, ska inkomst av kapital och förmögenhet avse året före det år som bostadstillägget avser. De nya reglerna ska tillämpas på beslut om bostadstillägg som fattas efter den 31 december 2012.

Promemorians bedömning: Pensionsmyndigheten och Försäkringskassan bör på lämpligt sätt göra riskstyrda efterkontroller av de uppgifter som ligger till grund för det bostadstillägg som betalas ut.

Skälen för promemorians förslag: Det inkomstprövade bostadstillägget har en god fördelningsprofil på så sätt att förmånen ges till dem med störst behov. Det är också ett kostnadseffektivt sätt att fördela pengar eftersom det endast är de med de största behoven som får BTP men det förutsätter att de uppgifter som ligger till grund för inkomstprövningen är riktiga. Är kvaliteten på underlaget bristfällig minskar träffsäkerheten och även legitimiteten för förmånen. Kostnaderna riskerar också att bli onödigt stora.

Storleken på bostadstillägget är beroende av förhållandevis många faktorer som dessutom återkommande förändras. Administrationen av bostadstillägget är därför omfattande och upplevs ofta som besvärlig av förmånstagarna. För att säkra att bostadstillägget betalas ut i enlighet med dess syfte är det ofrånkomligt att administrationen är betydligt mer krävande än om det inte vore inkomstprövat. De administrativa kostnaderna är dock mycket små i förhållande till de merkostnader som skulle bli följderna av en generell och inte inkomstprövad förmån. När detta sagts ska också sägas att alla ansträngningar bör göras för att förenkla reglerna samtidigt som kvaliteten förbättras – det ska vara lätt att göra rätt.

Generellt är det svårt att upprätthålla en hög kvalitet på en inkomstgrundad förmån utan ett återkommande ansökningsförfarande. Principiellt är det rimligt att en inkomstprövad förmån omprövas årligen och att det därför krävs återkommande

ansökningar. Dock måste varje inkomstprövat system bedömas utifrån dess specifika förutsättningar. Förmånstagarna har här oftast förhållandevis stabila förhållanden vad gäller inkomster och inkomsterna förändras i begränsad utsträckning under året.

Tidsbegränsade beslut för BTP har gällt sedan den 1 januari 2003. Sedan dess har förändringar skett i några väsentliga avseenden. Dels förstatligades Försäkringskassan 2005, vilket möjliggjort en tydligt bättre möjlighet för enhetlig styrning av verksamheten och därmed möjlighet för en sådan efterkontroll som praktiskt inte fungerade tillräckligt bra i en organisation med självständiga försäkringskassor. Dels har Pensionsmyndigheten under sina två första år genomfört ett omfattande och framgångsrikt arbete med att ta fram rutiner för att kunna räkna om BTP automatiskt när en tjänstepension förändras samt tagit fram rutiner för automatiska kontroller mot Skatteverkets register. Därmed har det skapats möjligheter för en enklare administration, bättre kvalitet och mindre besvär för förmånstagaren.

Med det nya arbetssättet finns tekniska möjligheter för att upprätthålla kvalitet på utbetalningarna utan regelbundna ansökningar, förutsatt att myndigheterna löpande kontrollerar kvaliteten genom efterkontroll. Mot bakgrund av de nya förutsättningarna föreslås i denna promemoria att BTP från och med den 1 januari 2013 får beviljas tills vidare. Därmed utnyttjar man fullt ut de nya maskinella rutinerna och kan uppnå en bättre kvalitet samtidigt som förmånstagarna avlastas ett stort antal av de ansökningar som av många upplevs som onödiga och betungande. Det blir därmed lite lättare att göra rätt och det blir lite svårare att det blir fel.

I vissa ärenden kan förhållandena vara komplexa, osäkra eller antas komma att påtagligt förändras inom en överskådlig framtid. Det kan t.ex. vara fallet om pensionären eller dennes make är egen företagare med osäkra inkomster, om det finns en tidsbestämd sjukersättning eller om boendeförhållanden kan förväntas förändras. Att bevilja BTP tills vidare under sådana omständigheter kan i vissa fall vara mindre lämpligt. Det ska därför finnas en möjlighet att bevilja BTP tidsbestämt.

En situation med osäkra inkomst- eller boendeförhållanden kan också uppkomma i ett ärende där BTP redan beviljats tills vidare. Ett beslut som beviljats tills vidare gäller dock till dess det lämnas in en ny ansökan eller till dess det sker en omprövning till följd av ändrade förhållanden. Utan en ny ansökan eller ändrade förhållanden kan således bostadstillägg som beviljats tills vidare i regel inte ändras till att gälla tidsbestämt. Ett felaktigt beslut kan naturligtvis alltid ändras enligt bestämmelserna i 113 kap. 3–6 §§ socialförsäkringsbalken. En ny ansökan kan således endast begäras av en förmånstagare, som fått bostadstillägg beviljats tills vidare, när denne begär en ökning av bostadstillägget.

Att en ny ansökan inte kan krävas innebär dock inte att Pensionsmyndigheten och Försäkringskassan saknar möjligheter att hämta in uppgifter för att bedöma rätten till BTP eller att rätt belopp betalas ut. Förutom att hämta in uppgifter från pensionsutbetalare samt från bank eller penninginrättning är enligt 110 kap. 13 § socialförsäkringsbalken den som får bostadstillägg skyldig att på begäran lämna de uppgifter som behövs för bedömningen av att rätt belopp betalas ut. I de fall uppgifter inte kan kontrolleras på annat sätt är det alltså även i ärenden som beviljats tills vidare möjligt att begära in nödvändiga uppgifter från den som uppbär BTP. Om begärda uppgifter enligt 13 § inte lämnas eller om ändrade förhållanden inte anmäls får enligt 110 kap. 52 § bostadstillägget dras in eller sättas ned. En ny ansökan därefter innebär ett nytt beslut och att detta kan beviljas tidsbestämt.

Som tidigare sagts gäller ett beslut som beviljats tills vidare till dess de förhållanden som ligger till grund för beslutet har ändrats. Av det följer att sanktioner i form av indraget eller innehållet bostadstillägg till följd av att förmånstagaren inte lämnat svar på begärda uppgifter bör ske restriktivt och endast då det finns goda skäl att anta att förändringar har skett som påverkar bostadstillägget.

Syftet med övergången till beslut som gäller tills vidare är som nämnts att fullt ut ta till vara den effektivisering som är möjlig

till följd av en mer automatiserad hantering. Därmed finns det förutsättningar för bättre kvalitet och snabbare hantering samtidigt som det underlättar för pensionärerna.

I myndigheternas instruktioner finns sedan tidigare ett uttalat ansvar för att rätt belopp betalas ut. Av detta följer att alla ärenden behöver efterkontrolleras av Pensionsmyndigheten och Försäkringskassan. Formen och periodiciteten för efterkontrollerna måste däremot bedömas utifrån risk och väsentlighet i det enskilda fallet och med beaktande av det ansvar som följer av instruktionen. Genom den utvidgade efterkontrollen får myndigheterna i realiteten ett tydligare ansvar för hur resurserna används för att rätt belopp betalas ut. Den nya ordningen innebär en övergång från mer mekaniska krav på att pensionären regelbundet ska lämna in en ansökan till riktade efterkontroller som styrs av behov och utifrån vad som fångas upp i maskinella rutiner. Det avlastar förmånstagarna visst besvär men det innebär dock inte att de fråntas ansvaret för att anmäla förändringar. Även fortsättningsvis gäller att den som har BTP har en anmälningsskyldighet för förändringar som påverkar bostadstillägget. Det är därför viktigt att förmånstagaren informeras om vilka förändringar som måste anmälas.

Enligt nuvarande regler ska uppgift om kapitalinkomst avse året före ansökan och uppgift om förmögenhet avse den 31 december året före ansökan. Med tidsbestämda beslut följer regelbundna och fullständiga ansökningar vilket gör att nuvarande ordning där uppgifter hämtas från året innan är rimlig och rationell. De nya bestämmelserna med beslut som gäller tills vidare syftar i större utsträckning till att underhålla ett ursprungligt beslutsunderlag kombinerat med riktade efterkontroller och underlaget för ett omräknat bostadstillägg kan då mer sällan än i dag vara en fullständig ansökan. Mot den bakgrunden bör reglerna om vilken förmögenhet respektive inkomst av kapital som ska användas justeras.

Uppgift om förmögenhet och inkomst av kapital ska enligt dagens regler avse året före ansökan, vilket bör gälla även fortsättningsvis. Med nya regler där beslut gäller tills vidare kommer

betydligt fler beslut ske till följd av en omprövning utan ansökan. I de fall ett nytt beslut fattas där någon del av den bidragsgrundande inkomsten omprövas föreslås att motsvarande princip ska gälla som vid en ansökan, dvs. inkomst av kapital och förmögenhet ska i dessa fall avse förhållanden året före det år som bostadstillägget avser. Sker en omprövning som inte beror på ändrade inkomstförhållanden och där inkomstförhållandena inte heller har förändrats behöver den bidragsgrundande inkomsten däremot inte fastställas på nytt. Den bidragsgrundande inkomsten kan i dessa fall i stället räknas om när det finns skäl att ompröva den bidragsgrundande inkomsten.

Enligt 103 kap. 3 § socialförsäkringsbalken får myndigheterna räkna om den bidragsgrundande inkomsten utan föregående underrättelse i vissa situationer. Det gäller t.ex. omräkningar när den allmänna pensionen ändras eller vid förändring av tjänstepension. I dessa fall räknas den bidragsgrundande inkomsten om med hänsyn till enbart den förändringen. Inte heller vid sådana omräkningar behöver den bidragsgrundande inkomsten prövas om i sin helhet.

Kvaliteten i BTP-hanteringen har under lång tid varit otillfredsställande. Inspektionen för socialförsäkringen har på regeringens uppdrag i uppdrag att granska kvaliteten under 2011 och 2012. I en första rapport till regeringen den 1 mars 2012 bekräftas också bilden av att kvaliteten i BTP-ärenden hos såväl Pensionsmyndigheten som Försäkringskassan är bristfällig. Till detta ska läggas de problem som funnits med ärendebalanser, som medfört att ansökningar inte hunnit hanteras i tid och att förmånstagare i vissa fall inte fått sitt bostadstillägg i tid.

Förbättrad kvalitet har hög prioritet. En ordning med maskinella rutiner och riktade kontroller i stället för generella omansökningar bör medföra att resurserna kan användas mer effektivt och ge förutsättningar för en högre kvalitet. För systemets legitimitet är det viktigt att förändringen leder till bättre resultat. Förändringen bör därför följas upp med särskilda krav på Pensionsmyndigheten och Försäkringskassan att återrapportera kvalitetsutvecklingen. Även det nuvarande uppdraget

till Inspektionen för socialförsäkringen bör kompletteras med avseende på uppföljning av förändringen och hur kvaliteten i handläggningen utvecklas.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 2013 och tillämpas för bostadstillägg som beslutas efter den 31 december 2012. Det innebär att nya regler gäller även om ansökan inkommit före 1 januari och även om beslutet avser tid före 1 januari, förutsatt att beslutet tas därefter.

Med ett system där bostadstillägg betalas ut tills vidare får det första beslutet en större betydelse eftersom det tjänar som utgångspunkt för framtida omräkningar. Det är därför viktigt att första beslutet om BTP som leder till ett beslut som gäller tills vidare håller högre kvalitet än i dag.

3.4 Överväganden om ytterligare förändringar

Pensionsmyndigheten har i samband med sitt förenklingsarbete lämnat några ytterligare förslag med anknytning till BTP. Ett förslag är att ansökan om höjt bostadstillägg vid hyreshöjning ska kunna lämnas per telefon. Motivet för detta är att höjningarna är begränsade och att det då normalt inte finns skäl att ompröva annat än bostadskostnaden och att därför inga uppgifter om inkomster behöver hämtas in. Att direkt registrera den nya hyran per telefon skulle då vara en tydlig förenkling i förhållande till att en ny ansökan måste lämnas in och hanteras.

Det är angeläget att så långt som möjligt förenkla regler och processer för en billigare, snabbare och för förmånstagaren smidigare hantering. Det får dock aldrig ske på bekostnad av lägre krav på kvalitet eller minskat förtroende för att BTP i alla lägen fördelas på ett rättvist sätt. En uppgift som lämnas per telefon torde i de flesta fall vara riktig och en sådan ordning skulle sannolikt också leda till en administrativ förenkling. En nackdel är dock att det för närvarande inte finns förutsättningar för att legitimera sig per telefon. Därmed kan ingen ställas till svars för en felaktigt lämnad uppgift. Även om det torde röra sig

om begränsade fall och begränsade belopp är det olämpligt att en muntligt lämnad uppgift som kan vara fel eller missförstås ligger till grund för en inkomstprövad förmån. Det ger principiellt felaktiga signaler om att uppgifter kan lämnas utan ansvar. Det finns också inom ramen för myndigheternas mandat möjlighet att tillämpa ett förenklat ansökningsförfarande på så sätt att det i en ansökan räcker att ange den nya hyran samt att på heder och samvete med sin namnteckning intyga att inga andra uppgifter förändrats.

Ett annat förslag gäller frågan om när anmälningsskyldighet för ändrade förhållanden uppkommer. Enligt socialförsäkringsbalken gäller generellt att förmånstagaren ska anmäla förändringar som påverkar förmånen. För att minska administrationen föreslår Pensionsmyndigheten att det för bostadstillägg ska gälla att anmälningsskyldighet inträder vid väsentliga förändringar – en formulering som också gällde i äldre lagstiftning.

En bakomliggande tanke med socialförsäkringsbalken var att reglerna för olika socialförsäkringsförmåner skulle ensas så att villkor och krav så långt möjligt skulle vara enhetliga. Av det skälet anpassades kravet för anmälningsskyldighet för BTP till vad som gäller för flertalet andra förmåner.

Ett tredje förslag rör omräkningstidpunkt för tjänstepension där Pensionsmyndigheten föreslår att en förändrad tjänstepension ska påverka bostadstillägget först en månad senare. Skälet är att en höjd tjänstepension normalt ändå inte hinner beaktas samma månad.

Ett argument emot är dock att en sådan förändring skulle missgynna pensionärer som får sänkt tjänstepension som då får vänta en månad på att bostadstillägget höjs. Förhållandevis stora minskningar av tjänstepension är en inte ovanlig företeelse fem år efter att tjänstepension tagits ut. En grundläggande princip för det inkomstprövade bostadstillägget bör också vara att förmånen för varje månad bör spegla inkomsten. Sammantaget bör inte en sådan förändring genomföras.

När förmögenhetsskatten avskaffades den 1 januari 2008 försvårades kontrollen av sådana förmåner som prövades mot för-

mögenhet. Det gäller förmånerna bostadstillägg, bostadsbidrag, äldreförsörjningsstöd och bilstöd. Tidigare fanns möjlighet att genom kontrolluppgift kontrollera förmögenhet. I propositionen Beräkning av förmögenhet vid fastställande av vissa förmåner (prop. 2008/09:203) behandlades frågan om hur kontrollmöjligheterna i framtiden skulle säkras. Bland annat konstaterades att det finns legal möjlighet (110 kap. 33 § socialförsäkringsbalken) att i enskilda ärenden kontrollera tillgodohavanden hos banker och andra penningförvaltande institut men att möjligheten att kontrollera fondtillgångar inte omfattas av denna reglering. Sammantaget framfördes i propositionen att regeringen avsåg att återkomma med förslag om att förbättra kontrollmöjligheterna och då bland annat om utvidgning av kontrollmöjligheterna för fondtillgångar.

Den erfarenhet som nu finns hos Pensionsmyndigheten visar att några väsentliga problem med förmögenhetshanteringen inte finns och att fondtillgångar kan kontrolleras genom bankernas fonddepåer. Mot bakgrund av detta föreslås inte några utvidgade kontrollmöjligheter avseende förmögenhet i promemorian.

3.5 Ekonomiska och administrativa konsekvenser

Regelförändringen syftar till en effektivare och enklare hantering av bostadstillägget som tillsammans med utökade automatiska rutiner förutsätts leda till bättre kvalitet i handläggningen. Effekterna av de i denna promemoria föreslagna reglerna om beslut som gäller tills vidare beräknas på sikt leda till minskade administrativa kostnader med 10 miljoner kronor per år. Inledningsvis ökar dock kostnaderna eftersom de nuvarande tidsbegränsade besluten behöver fasas ut.

Eftersom reglerna för beräkning av BTP inte ändras med förslaget ska försäkringskostnaderna inte påverkas. De redan genomförda insatserna för automatiska omräkningar samt de nya rutinerna som följer av förslagen i denna promemoria kommer dock innebära att förändrade inkomstförhållanden oftast får

snabbare genomslag, vilket i sin tur beräknas leda till lägre försäkringskostnader 2012 med 11 miljoner kronor och med 14 miljoner kronor 2013. I full funktion beräknas de ändrade rutinerna medföra sammantaget 32 miljoner kronor lägre försäkrings- och administrationskostnader.

4 Förenklade regler för efterlevandeförmåner

4.1 Efterlevandepension utan ansökan

Promemorians förslag: Efterlevandepension, efterlevandestöd och efterlevandelivränta får beviljas utan ansökan av den efterlevande. De nya reglerna ska tillämpas för dödsfall efter den 31 december 2012.

Skälen för promemorians förslag: För att kunna få efterlevandepension, efterlevandestöd eller efterlevandelivränta krävs att den efterlevande ansöker om detta. Av ansökan ska framgå de omständigheter som ligger till grund för den enskildes begäran. Pensionsmyndigheten har emellertid i de flesta fall redan tillgång till de uppgifter som den efterlevande lämnar i ansökan. Behovet av en särskild ansökan kan därför ifrågasättas och myndigheten har av det skälet föreslagit att efterlevandeförmån får beviljas utan ansökan när detta är möjligt. Förfarandet att bevilja efterlevandepension utan ansökan är heller inte nytt. Sedan januari 2003 beviljas änkepension utan ansökan till änkor som har fyllt 65 år vid makens dödsfall och uppbär ålderspension. I dessa fall finns dock, i och med att ålderspension betalas ut, i regel alltid tillräckliga uppgifter för att bevilja efterlevandeförmånen.

I promemorian föreslås mot denna bakgrund att efterlevandepension, efterlevandestöd och efterlevandelivränta ska kunna beviljas utan att den/de efterlevande behöver ansöka om det. Förslaget kommer att innebära att de flesta efterlevande inte

behöver ansöka för att få efterlevandepension, efterlevandestöd och efterlevandelivränta.

I vissa fall, t.ex. för efterlevande som är bosatta utomlands, kommer det även fortsättningsvis vara nödvändigt att en ansökan lämnas eftersom Pensionsmyndigheten i sådana fall sällan har alla uppgifter som krävs för att kunna bevilja efterlevandepension m.m. utan ansökan.

Vilka ärenden som kräver ansökan och vilka som kan beviljas utan ansökan är således beroende av om det finns kompletta uppgifter hos Pensionsmyndigheten. Det är emellertid viktigt att en efterlevande får kännedom om när det krävs en ansökan. Eftersom detta är beroende av administrativa förutsättningar bör en sådan reglering inte finnas i lag. Det är därför viktigt att Pensionsmyndigheten i sina verkställighetsföreskrifter meddelar sådana föreskrifter att det för den enskilde står klart när han eller hon själv måste ansöka om en efterlevandeförmån.

När förslaget har genomförts kommer beviljande av efterlevandepension m.m. att ske enligt följande: Skatteverket aviserar Pensionsmyndigheten om ett dödsfall och denna avisering blir en impuls att kontrollera om det finns någon efterlevande som har rätt till efterlevandepension m.m. Om så är fallet måste vissa uppgifter bedömas för att bevilja efterlevandepension och i de fall Pensionsmyndigheten inte har tillräckliga uppgifter för att bevilja efterlevandepension får kompletterande uppgifter hämtas in innan efterlevandepension beviljas. Om den avlidne hade ålderspension och betraktades som ogift i pensionshänseende får t.ex. frågan om stadigvarande sammanboende utredas. Pensionsmyndigheten kan då uppmana den efterlevande att denne ska ta kontakt med myndigheten för att informera om och styrka de uppgifter myndigheten saknar.

Pensionsmyndigheten ser inga risker att ett förfarande där efterlevandepension, efterlevandestöd och efterlevandelivränta beviljas utan ansökan skulle orsaka fler felaktiga utbetalningar eftersom de uppgifter som lämnas i ansökan i de flesta fall redan finns hos Pensionsmyndigheten. I de fall myndigheten saknar

någon uppgift får en komplettering eller utredning göras. I promemorian görs ingen annan bedömning.

Förslaget beräknas inte innebära några ökade försäkringskostnader. Administrationen underlättas något hos myndigheten då färre ansökningar än i dag ska hanteras. För de efterlevande innebär förändringen att flertalet efterlevande inte behöver ansöka om förmånen och dessutom får beslut och utbetalning tidigare än vid ett ansökningsförfarande.

4.2 Uppgiftslämnande vid förlängd barnpension efter 18 år

Promemorians förslag: De uppgifter som behövs för att bedöma rätten till barnpension, efterlevandestöd och barnlivränta för tid efter fyllda 18 år ska lämnas av det underåriga barnet självt.

Skälen för promemorians förslag: Barnpension och efterlevandestöd betalas ut till barn som inte har fyllt 18 år om den ena eller båda föräldrarna har avlidit. Förmånerna kan förlängas, längst t.o.m. juni det år barnet fyller 20 år om barnet bedriver studier som ger rätt till förlängt barnbidrag enligt socialförsäkringsbalken socialförsäkringsbalken eller rätt till studiehjälp enligt studiestödslagen. Ett barn som har barnpension, efterlevandestöd eller barnlivränta får cirka två månader innan ersättningen upphör en blankett hemsänd för anmälan om barnpension, efterlevandestöd och barnlivränta för tid efter fyllda 18 år. Detta utskick görs av Pensionsmyndigheten en viss tid före barnets 18-årsdag för att det inte ska bli något uppehåll i utbetalningarna. På denna anmälan lämnar barnet uppgift om skola, utbildning, hur länge studierna ska pågå samt konto för utbetalning. I dag krävs att vårdnadshavaren undertecknar blanketten. Blanketten för anmälan skickas till barnet före 18-årsdagen och kommer i många fall också in till Pensionsmyndigheten före den

dag barnet fyller 18 år. Den första utbetalningen av ersättning görs dock när barnet har fyllt 18 år.

Eftersom den förmån som de lämnade uppgifterna gäller avser tid då förmånstagaren är myndig och lämnas i anslutning till myndighetsdagen har Pensionsmyndigheten föreslagit att den ifyllda blanketten med de begärda uppgifterna får undertecknas av barnet trots att han eller hon ännu inte fyllt 18 år.

I fall som detta finns skäl att göra avsteg från huvudregeln att det är förmyndaren som ska sköta om en underårigs angelägenheter i de fall som gäller utbetalning av en förmån som avser tid då barnet har fyllt 18 år. Det är angeläget att utbetalningen av ersättningen sker löpande och utan avbrott till behörig mottagare. Barnet är också myndigt när utbetalningen blir aktuell och bör därför självt kunna stå för de uppgifter som lämnas. Ett liknande förhållande gäller för övrigt vid underhållsstöd. Underhållsstöd lämnas till och med den månad barnet fyller 18 år. Förlängt underhållsstöd lämnas från och med månaden efter det att barnet fyllt 18 år. I 110 kap. 5 § socialförsäkringsbalken är det reglerat att ansökan om förlängt underhållsstöd ska göras av barnet själv, även om han eller hon inte fyllt 18 år. I förarbetena till lagen om underhållsstöd har samma skäl angetts som ovan (prop. 1995/96:208).

Eftersom förslaget innebär att de uppgifter som barnet ska intyga inte kan lämnas förrän den aktuella skolgången har påbörjats bör det inte föreligga någon risk för att ett barn vars ålder väsentligt understiger 18 år kan bli aktuellt för uppgiftslämnande. Med den föreslagna förändringen ökar möjligheten för att barnpension, efterlevandestöd och barnlivränta för tid efter fyllda 18 år utbetalas till barnet utan avbrott.

Mot bakgrund av detta föreslås i promemorian att barnet självt ska intyga de uppgifter som rör barnet och som krävs för att förmånen ska kunna betalas ut from 18-års månaden. Förslaget innebär en förenkling för såväl den enskilde som för administrationen då en blankett som fyllts i och skrivits under av barnet inte behöver skickas tillbaka för underskrift av förmyndaren.

4.3 Överväganden om ytterligare förändringar

I dag är omställningspension och omställningslivränta uppdelade på två olika förmåner. Under de tolv första månaderna efter dödsfallet betalas allmän omställningspension och/eller allmän omställningslivränta ut. Från och med månad tretton kan förlängd omställningspension och/eller förlängd omställningslivränta betalas ut. Någon ny ansökan behöver inte skickas in för att omställningspensionen/omställningslivräntan ska förlängas utan Pensionsmyndigheten uppmanar cirka tre månader innan omställningspensionen/omställningslivräntan upphör den efterlevande som kan ha rätt till förlängd förmån att komma in med en anmälan om förlängning.

Pensionsmyndigheten har föreslagit att omställningspension och förlängd omställningspension slås samman till en förmån som kallas omställningspension. Myndigheten har också föreslagit att motsvarande ska gälla för allmän omställningslivränta och förlängd omställningslivränta som föreslås slås samman till omställningslivränta. I förslaget ingår också att reglerna för de första tolv månaderna ändras för förmånerna så att de bättre stämmer överens med reglerna för dagens förlängda omställningspension/omställningslivränta.

Pensionsmyndigheten föreslår också att om en efterlevande gifter sig eller börjar sammanbo med någon som hon eller han har varit gift med eller har eller har haft barn med ska den efterlevande förlora rätten till omställningspension och omställningslivränta. För att anpassa reglerna för omställningspension med reglerna för förlängd omställningspension föreslår Pensionsmyndigheten att omställningspensionen ska dras in om den efterlevande gifter om sig eller flyttar ihop med någon som hon eller han tidigare har stadigvarande sammanbott med eller har eller har haft barn med. Det skulle medföra att det skydd som motiverar omställningspensionens tolv första utbetalningsmånader försämras. Syftet med omställningspensionen är att hjälpa den efterlevande maken eller maken att komma över de ekonomiska svårigheter som han eller hon kan hamna i på grund

av dödsfallet. Eftersom hushållets inkomster minskar i och med dödsfallet är behovet av ersättning särskilt stort tiden närmast efter dödsfallet. I prop. (1999/2000:91) ”Efterlevandepensioner och efterlevandestöd till barn” beskrev regeringen den allmänna omställningspensionen som ett tillfälligt bistånd för att en efterlevande man eller kvinna ska kunna komma över de särskilda ekonomiska svårigheter som uppkommer under tiden närmast efter dödsfallet till följd av den ändrade familjesituationen.

Mot denna bakgrund kan det vara motiverat att föreslå att allmän omställningspension ska dras in om den efterlevande under de första tolv månaderna efter dödsfallet, ingår ett nytt äktenskap eller flyttar ihop med någon som hon eller han har varit gift med tidigare eller har eller har haft barn med. Därmed finns det också fortsatt skäl för att markera skillnaden med olika namn.

Eftersom reglerna mellan allmän och förlängd omställningspension skiljer sig åt även på andra punkter torde Pensionsmyndighetens förslag inte förenkla reglerna nämnvärt. Reglerna är exempelvis olika om allmän omställningspension har beviljats en efterlevande på grund av att denne sammanbor med barn. Om den efterlevande, i ett sådant fall, upphör att leva tillsammans med barnet fortsätter allmän omställningspension ändå att betalas ut under hela tolv månadersperioden efter dödsfallet medan förlängd omställningspension dras in om sammanboendet upphör. Inte heller påverkas rätten för allmän omställningspension av om barnet under de första tolv månaderna efter dödsfallet fyller 18 år medan förlängd omställningspension upphör i motsvarande situation.

5 Rättelse

Promemorians förslag: I 103 d kap. 9 § socialförsäkringsbalken görs en ändring av rättelsekaraktär.

Skälen för promemorians förslag: I socialförsäkringsbalken infördes från och med den 1 januari 2012 en ny förmån benämnd boendetillägg (prop. 2011/12:1, utg.omr. 10, bet. 2011/12:SfU1, rskr. 2011/12:85, SFS 2011:1513). I 103 d kap. 9 § socialförsäkringsbalken finns bestämmelser om hur boendetillägg ska samordnas med bostadsbidrag och bostadstillägg. I paragrafen anges nu att boendetillägg ska minskas med preliminärt bostadsbidrag *eller* bostadstillägg till make. I de fall såväl bostadsbidrag som bostadstillägg till make lämnas ska, vilket också framgår av författningskommentaren till paragrafen i den ovan nämnda propositionen, boendetillägget minskas med båda dessa förmåner. Paragrafen föreslås därför ändras på så sätt att ordet ”eller” byts ut till ”och”.

6 Författningskommentar

77 kap. 13 §

Ändringen i paragrafen innebär att inte bara änkepension till en änka som fyllt 65 år och som får allmän pension utan även omställningspension, garantipension till omställningspension, änkepension i övriga fall, barnpension och efterlevandestöd får lämnas utan ansökan.

Förslaget behandlas i avsnitt 4.1.

88 kap. 10 §

I ett nytt *första stycke* anges att bestämmelserna i 77 kap. 13 § om efterlevandepension och efterlevandestöd även tillämpas i fråga om efterlevandelivränta. Detta innebär alltså att även efterlevandelivränta (omställningslivränta och barnlivränta) får beviljas utan ansökan.

101 kap. 11 §

Ändringen i paragrafen innebär att ett beslut om bostadstillägg som huvudregel inte kommer att vara tidsbegränsat utan förmånen beviljas tills vidare. Den handläggande myndigheten får dock bestämma att beslutet endast ska gälla viss tid, vilket innebär att en ny ansökan därefter måste ges in till myndigheten. En anledning att tidsbegränsa ett beslut om bostadstillägg kan vara att inkomstförhållandena är osäkra eller kan förväntas ändras i en inte obetydlig omfattning.

Förslaget behandlas i avsnitt 3.3.

102 kap. 7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka inkomster som ingår i den bidragsgrundande inkomsten. Enligt hittillsvarande bestämmelser i punkten 3 i denna paragraf ska överskott i inkomstslaget kapital beräknas enligt 9 § för året före det år som ansökan om bostadstillägg görs. I och med att bostadstillägg nu som huvudregel kommer att beviljas tills vidare och ansökningar om bostadstillägg således i fortsättningen inte kommer att behöva göras varje år införs en bestämmelse i punkten 3 som innebär att det är förhållandena året före det år bostadstillägget avser som ska beaktas i de fall bostadstillägget omprövas av myndigheten utan att en ansökan har getts in. Detta gäller dock inte sådana omräkningar av bostadstillägg som anges i 103 kap. 3 §, där hänsyn endast tas till sådana ändrade förhållanden som anges i den paragrafen.

Förslaget behandlas i avsnitt 3.3.

10 §

I paragrafen görs en motsvarande ändring som i 7 §. Se kommentaren till 7 §.

103 d kap. 9 §

I *första stycket 1* byts ordet ”eller” ut mot ordet ”och”.

Förslaget behandlas i avsnitt 5.

110 kap. 5 §

Ändringen i *första stycket* innebär att det är den studerande själv – även om han eller hon ännu inte har fyllt 18 år – som ska lämna de uppgifter som behövs för att Pensionsmyndigheten ska kunna bedöma om rätt till fortsatt barnpension, efterlevandestöd och barnlivränta föreligger.

Förslaget behandlas i avsnitt 4.2.

6 §

Ändringarna i *tredje stycket* är en följd av de nya bestämmelserna i 77 kap. 13 § och 88 kap. 10 §.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2013.

Enligt *punkten 2* ska de nya bestämmelserna om efterlevandepension, efterlevandestöd och efterlevandelivränta i 77 kap. 13 §, 88 kap. 10 § och 110 kap. 5 § tillämpas vid dödsfall som inträffat efter den 31 december 2012. Detta innebär att Pensionsmyndigheten *får* bevilja alla typer av efterlevandeförmåner till efterlevande efter en person som avlidit efter nämnda datum utan att den efterlevande behöver ansöka om förmånen. Pensionsmyndigheten kan således fortfarande kräva att en ansökan ges in till myndigheten. I sådana fall gäller reglerna i 78 kap. 16 § om hur lång tid före ansökan förmånen kan lämnas.

Enligt *punkten 3* ska de nya bestämmelserna i 101 kap. 11 § tillämpas första gången på beslut om bostadstillägg som fattas efter den 31 december 2012, vilket innebär att beslut om bostadstillägg som har fattats före ikraftträdandet gäller till dess att Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten fattar ett nytt beslut efter ikraftträdandet.